

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-36-6

УДК 330.341.1

Шедякова Т.Є.

*доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
E-mail: shedyakova@karazin.ua*

Шаповал В.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
E-mail: v.i.shapoval@karazin.ua*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У статті аналізуються особливості підприємницької діяльності в розвинених країнах, а також значення державного впливу на сфери реалізації підприємницьких інновацій; надано рекомендації щодо вдосконалення мотиваційного механізму інноваційної діяльності в Україні на прикладі досвіду цих країн. Для досягнення поставлених цілей в статті сформульовані та визначені зміст, природа і витоки інноваційного підприємництва, його пріоритети і перспективи, а також особливості структурних змін підприємництва в сучасній світовій економіці. Запропонована концепція стимулювання механізмів розвитку інноваційної культури, а також зменшення регулятивних та адміністративних перешкод у розвитку інноваційно-підприємницької діяльності, враховує специфічні особливості трансформаційних процесів в Україні і може бути реалізована завдяки інструментам, що розглянуті в роботі.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, державна політика, високі технології, конкурентоспроможність, науково-технічний потенціал.

Шедякова Т.Е., Шаповал В.И. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

В статье анализируются особенности предпринимательской деятельности в развитых странах, а также значение государственного влияния на сферы реализации предпринимательских инноваций; даны рекомендации по совершенствованию мотивационного механизма инновационной деятельности в Украине на примере опыта этих стран. Для достижения поставленных целей в статье сформулированы и определены содержание, природа и истоки инновационного предпринимательства, его приоритеты и перспективы, а также особенности структурных изменений предпринимательства в современной мировой экономике. Предложенная концепция стимулирования механизмов развития инновационной культуры, а также уменьшения регулятивных и административных преград в развитии инновационно-предпринимательской деятельности, учитывает специфические особенности трансформационных процессов в Украине и может быть реализована благодаря инструментам, рассмотренным в работе.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, государственная политика, высокие технологии, конкурентоспособность, научно-технический потенциал.

Shedyakova Tetyana, Shapoval Valentina. DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP FEATURES: INTERNATIONAL EXPERIENCE

The article analyzes the features of entrepreneurial activity in developed countries, as well as the significance of state influence on the implementation of entrepreneurial innovations. Some recommendations are given for improving the motivational mechanism of innovation in Ukraine based on the experience of these countries. In the framework of the article, the authors attempt to comprehend systematically the general laws of the development of innovative entrepreneurship in post-information economy type. The study identifies theoretical and methodological aspects of formation of scientific understanding about this kind of entrepreneurial activities and addresses possible scenarios for its development in Ukraine; article also identifies internal mechanisms for the use of innovations at the enterprises in leading countries and the conditions under which it should be used. The essence, history and evolution of innovative entrepreneurship and its components, as well as the author's approach to its implementation in managerial activities as one of the modern instruments of increase of enterprises competitiveness are described. The modern worldwide economy necessitates the need for new products and services, as well as it needs the more dynamic development of consumer markets, so one of the main tasks of article is to represent innovative entrepreneurship at various levels. A special feature of this process is the leading role of international market and their active interaction with professional, public and other business associations in different countries. Besides, the article summarizes the experience of the emergence, development and evolution of national enterprises in the context of their integration into the world economy, as well as the search for methods to overcome common difficulties and problems arising in the way of this integration. The study determinates the place and role of innovative entrepreneurship in marketing system as an actual mechanism for supporting the Ukrainian economy and its structural layers. Authors have analyzed mistakes in innovations implementation to business projects and enterprises, as well as to solve problems that impede the development of innovative entrepreneurship in the national economy.

Keywords: innovative entrepreneurship, state policy, high technologies, competitiveness, scientific and technical potential.

Постановка проблеми. Наукове знання, втілене в нові технологічні розробки, є потужним генератором економічного зростання. Завдяки базисним нововведенням початку ХХІ століття в галузі мікроелектроніки, обчислювальної техніки, інформатики, нових матеріалів і біотехнології відбулися великі структурні зрушення в традиційних галузях промисловості. В результаті цього з'явилися нові великі ніші, пов'язані із задоволенням сформованих в результаті технологічного прогресу потреб, які потребують заповнення та освоєння. На початку третього тисячоліття спостерігається бурхливе зростання науковмісткого сектора світового ринку і зрушення в бік інноваційно-активних, а також динамічно мінливих галузей. Залишатися в тренді сучасних змін на внутрішніх і зовнішніх ринках – одне з найважливіших завдань українського бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та іноземній науці існує достатньо робіт, присвячених вивченню бізнес-інновацій. Різні їхні аспекти перебували в центрі уваги і знайшли своє відбиття в роботах таких іноземних вчених-економістів як Ф. Янсен, Джон Салліван, Д. Харвей, Б. Санто, Д. Сіммонс, Б. Твісс, Й. Шумпетер. Серед вітчизняних вчених значний внесок в розробку теорії інновацій та вдосконалення її прикладних аспектів внесли С. Архієрів, Є. Воробйов, В. Сідоров, М. Кім, С. Галуза, Г. Задорожний, А. Гриценко та інші. В сучасних підходах синтез варіантів для старту інноваційних підприємницьких проектів зазвичай відбувається з урахуванням досягнутого рівня розвитку існуючих варіантів, раніше створених для впровадження позиційних форм конкуренції, а саме – розвідувально-маркетингових і попереджувальних дій. Необхідність урахування особливостей ведення конкурентної боротьби в умовах, що змінилися, вимагає по-іншому розглядати процес синтезу варіантів проектних гіпотез перспективних типів підприємництва. Зокрема, розробка такого підходу є одним із завдань дослідження.

Мета дослідження полягає у тому, щоб виявити фактори і позначити актуальні проблеми розвитку інноваційних проектів, що виникають в процесі зайняття підприємницькою діяльністю, причини, що їх породжують, а також визначити шляхи вирішення за допомогою соціально-економічного аналізу місця і ролі інноваційного підприємництва на міжнародних ринках з урахуванням світового й вітчизняного досвіду. В процесі дослідження необхідно визначити

показники ефективності реалізації державних програм підтримки підприємництва на основі досвіду розвинених країн, а також провести порівняльний аналіз елементів державної підтримки малого та середнього бізнесу в деяких країнах світу, де є подібні програми. На підставі проведеного дослідження слід розробити пропозиції щодо зміни ситуації, що склалася в Україні та її поліпшення. В ході дослідження планується розробити рекомендації для органів державної влади, що стосуються стимулювання інноваційних стартапів, а також рекомендації щодо оптимізації інституційного середовища, всередині якого відбувається формування і розвиток підприємницьких ініціатив. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення певних завдань.

Нові ринкові ніші є часткою високотехнологічного ринку. Їх освоєння є одним з найважливіших джерел збільшення валового внутрішнього продукту і створення нових робочих місць в індустріально розвинених країнах. Згідно із принципом дифузії нововведень, технологічний ринок стає предметом освоєння в нових індустріальних країнах та в країнах із дотаційною економікою.

Україна в цьому плані має явно виражену конкурентну перевагу – з огляду на досить високий рівень освіти, науки та загальної культури населення. Визначальну роль у розвитку економіки в Україні відіграє формування нових механізмів державного регулювання і стимулювання інноваційного підприємництва. Основними напрямками розвитку економіки повинні стати високоінтелектуальні галузі та нові типи виробництва, які базуються на інтелекті як основному виробничому ресурсі.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. В останні роки світова економіка дуже змінилася через зняття міжнародних перешкод потокам товарів, послуг, капіталу та робочої сили і характеризується прискоренням темпів науково-технологічного прогресу. Технологічні досягнення створили нові можливості для фірм на тлі зростання темпів розвитку світової економіки, в той час як зниження вартості транспортування і комунікації роблять міцеперебування несуттєвим. Це, у свою чергу, стимулює уряди країн бути більш уважними до створення дружнього ділового клімату, лояльного до діяльності приватного сектора.

Зростання продуктивності, отриманої внаслідок кращого використання доступних ресурсів, визначає сукупні темпи зростання економіки. Таким чином,

більш конкурентоспроможна економіка буде зростати швидше в середньостроковому і довгостроковому періоді.

Багато країн вже давно звернули увагу на можливість швидких економічних перетворень за допомогою інновацій в провідних галузях, а також усвідомили необхідність орієнтації на інноваційний шлях розвитку. Тож звернемося до іноземного досвіду у розв'язанні проблем розвитку інноваційного підприємництва.

Явним лідером у розвитку інноваційних процесів на сьогоднішній момент є Сполучені Штати. На думку експертів, ця країна створює близько 80% усіх світових інновацій [1]. Основними напрямками децентралізованого регулювання США є підтримка перспективних технологій, надання матеріальної підтримки приватного сектору промисловості, який здійснює науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), пільгове кредитування, а також створення сприятливого середовища для впровадження інновацій.

Надання матеріальної підтримки приватного сектору промисловості знайшло відбиття у створенні в наприкінці XX сторіччя програми підтримки інноваційних досліджень малого бізнесу – Small Business Innovation Research (SBIR), відповідно до якої федеральні відомства, що фінансують науку, повинні були передавати до SBIR спочатку 0,2% свого наукового бюджету. Потім ставка податку підвищилася до 3,2%. Однак останні дослідження показали: чим більше коштів надається фірмі для здійснення інноваційної діяльності, тим менше вона витрачає власних коштів на НДДКР. Тому такий інструмент державної підтримки інноваційного підприємництва, швидше за все, має бути модернізований [2].

Не менш цікавим видається історичний досвід інноваційної політики Японії. У 1951 р. уряд Японії впровадив систему субсидування, що допомогло провідним галузям, таким як швейна промисловість, виробництво фотоапаратів, годинників та іншим високотехнологічним галузям швидко стати на ноги та в найкоротші терміни забезпечити багаторазове зростання експорту. Принциповий момент полягав у тому, що державна допомога надавалася активним підприємцям у вигляді венчурних інвестицій, що в умовах післявоєнної економіки було дуже ризикованим, але, як виявилось згодом, правильним кроком [3].

Відмінною рисою японської економіки була і є її поступова структурна зміна в напрямку підвищення високотехнологічності. Японія належить до тієї категорії країн, де вітається активне втручання уряду в економіку. На відміну від США, її уряд віддає перевагу прямим методам стимулювання інноваційного підприємництва. Особлива увага приділяється розвитку науково-технічної інфраструктури технологічних інститутів. На сучасному етапі Японія продовжує здійснювати політику, спрямовану на зміну економічної структури господарського механізму.

На кінець першої декади XXI сторіччя значних результатів у динаміці свого розвитку досягли Китай та Індія.

Китай намагається досягти технологічної модернізації шляхом створення компаній глобального рівня. Уряд КНР направив свої зусилля на створення великих транснаціональних компаній з урахуванням всіх останніх технологій. При цьому китайці не забувають про традиційні засади свого вже сформованого бізнесу. За допомогою нових технологій вони лише максимумально оптимізують роботу своїх компаній фінансового та реального сектору.

Перші підприємства у Китаї, що спеціалізуються на розвитку наукоємних виробництв, з'явилися наприкінці 80-х років минулого сторіччя. У першій половині 2000-х років в Китаї існувало вже 53 зони розвитку високих технологій (ЗРВТ). З точки зору інституційного устрою, ЗРВТ – це форма регіонального об'єднання місцевих органів влади, наукових та освітніх установ, банківських установ і фірм у вигляді мереж збуту [4].

Всі ЗРВТ мають чотири компоненти: територія, технічний університет, технологічна інфраструктура, венчурний капітал. У більшості випадків ЗРВТ створюються навколо академічної структури. Приватні фірми займаються впровадженням новинок у сфері нових технологій і наукоємних виробництв. При створенні ЗРВТ з нуля організатори вибирають місце поблизу транспортних вузлів – для зручності пересування персоналу та більш просунутої логістики. ЗРВТ Китаю мають перевагу в таких галузях як електроніка, біотехнологія, нові джерела енергії, електромеханіка та відіграють важливу роль в економічному розвитку Китаю. Це знаходить відбиття в інтеграції товарів і послуг у світовий ринок, в можливості Китаю бути представленим у високотехнологічних галузях, орієнтуванні науки на пошук нових нетрадиційних шляхів виходу на світовий науково-технічний простір.

Досягненнями інноваційної політики Китаю є значний приплив іноземних інвестицій, збільшення прибуткових підприємств, а також структурні зрушення в економіці. В цей час міністерство науки та технології цієї країни спільно з іншими урядовими установами розробляють програму, а також закони та механізми інвестування венчурного капіталу у виробництво і науку.

Індійський регіон сьогодні також є таким, що дуже швидко розвивається. Цей новий континентальний лідер знайшов способи для прориву закритого інформаційного поля розвинених країн. Індія активно експортує величезні обсяги знання у вигляді програмних продуктів, попит на які постійно зростає. Найважливішим кроком було відкриття внутрішнього ринку телекомунікацій, що дало можливість іноземним інвесторам засновувати в Індії свої фірми без участі місцевих партнерів. В галузі телекомунікацій було узаконено існування місцевих Інтернет-провайдерів, і тим самим ліквідована державна монополія на цей вид послуг.

Серйозне зростання продажів програмного забезпечення стало можливим завдяки створенню в країні технологічних парків, що спеціалізуються на інформаційних технологіях. Технопарки користуються у своїй діяльності низкою пільг: звільнення від сплати податку на прибуток протягом 10 років; право на безмитне ввезення товарів; доступ до виділених ліній зв'язку; пільги при розмитненні та отримання експортних ліцензій.

Іноземні фірми, крім цього, мають право на створення під їхнім повним контролем індійських відділень.

Індія досягає високих результатів, використовуючи інформаційну модель розвитку, і доводить, що освіта, наука та інформація стали провідними складовими продуктивних сил [5].

Іншим представником швидкого економічного розвитку є Ірландія.

Ірландський економічний бум 1990-х був обґрунтований сильним глобальним розвитком і державною підтримкою в таких областях як оподаткування, освіта та іноземне інвестування, які в сукупності

сприяли швидкому зростанню експорту та зайнятості в ірландській індустрії. З 1994 року ірландська економіка стала зростати дуже швидко. Загальна стратегія розвитку країни сфокусована на підтримці бюджетної стабільності та збереженні конкурентоспроможності. Пріоритетом державної політики є розвиток технологій. Основними галузями є програмне забезпечення, електронна промисловість, інформаційні послуги і телекомунікації.

Національна програма реформ Ірландії являє собою широкий набір дій, виконання яких має допомогти забезпечити економічне зростання і зайнятість

На макроекономічному рівні основними напрямками є підтримка стабільного макроекономічного середовища, державних фінансів та помірного рівня інфляції. На мікроекономічному рівні в якості основних пріоритетів виступають просування, захист і підвищення конкурентоспроможності, інвестиції в НДДКР, заохочення інновацій і підприємництва.

Новий національний план розвитку Ірландії на період з 2015 по 2020 рр. встановив нову стратегію для економічних і соціальних державних інвестицій, а також інвестицій у людський капітал, в тому числі НДДКР. Ірландська структурна політика прагне розвивати ефективні ринки з допомогою заохочення змагання в мережеві індустрії та ринках капіталу, а також шляхом збільшення інвестицій в знання та інновації за допомогою впровадження податкових кредитів для витрат на НДДКР і надання коштів для здійснення НДДКР [6].

Особливий інтерес представляє шлях інноваційного розвитку всього Євросоюзу. Істотні результати в підтримці інноваційної діяльності були досягнуті тільки після того, як європейські країни перестали діяти поодиночки та почали координувати свої дії. Країнам-членам Євросоюзу довелося при цьому визначитися з тим, за що вони будуть нести відповідальність разом, а за що кожна окремо. Це пов'язано, в першу чергу, з усвідомленням європейськими країнами своєї нездатності боротися на рівних з такими лідерами ринку технологій як США і Японія.

Найбільш близьким Україні може стати інноваційний шлях розвитку економік країн Центральної та Східної Європи (ЦСЕ), яким довелося практично повністю переорієнтувати свої інтереси зі сходу на захід. Підприємства, які відповідали вимогам євро-

пейського стандарту, змогли зберегти й зміцнити свої позиції, а ті, що не витримали умов нової конкурентного середовища, змушені були ліквідуватися.

Інноваційний потенціал підприємництва можна виміряти часткою зайнятих у високотехнологічному секторі підприємців. На рис. 1 відображена активність підприємців в технологічній галузі у різних країнах ЦСЕ.

Безсумнівно, країни ЦСЕ отримують вигоду від припливу капіталу транснаціональних компаній, а разом з цим – від передачі технологій і накопичення потенціалу, але вони втрачають в довготривалій перспективі. На даний момент вони гостро потребують вироблення політики, яка забезпечить захист від майже повної технологічної залежності від більш розвинутих країн. Основа цієї політики – зміцнення національних промислових структур і перебудова економіки на інноваційний шлях розвитку.

З метою розв'язання цих питань уряди майже всіх країн ЦСЕ розробили національні програми стимулювання інноваційної діяльності, спрямовані, перш за все, на створення ефективного механізму поширення нововведень. Мета цих програм – підвищення конкурентоспроможності промислової продукції та сфери послуг і доведення її до рівня розвинених країн. Основними напрямками є реформування мережі національних закладів вищої освіти як базових елементів конкурентного середовища, яка буде стимулювати впровадження інновацій з боку бізнес-сектора. Залучення іноземного капіталу поєднується з активізацією власної інноваційної діяльності [7].

Висновки. З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що одними з основних напрямків розвитку підприємництва в Україні мають стати високоінтелектуальні галузі та нові типи виробництва, які базуються на інтелекті як основному виробничому ресурсі, адже головною рисою такого ресурсу є висока мобільність і продуктивність. Інформація та знання, що розуміються не як субстанція, втілена у виробничих процесах або в самих засобах виробництва, а як безпосередня продуктивна сила, виявляються важливими факторами сучасного господарства. Отже, Україні необхідно робити наголос на нетрадиційних для постінформаційної економіки ресурсах, щоб у нашої країни з'явилася можливість хоч у віддаленій перспективі наздогнати сьогод-

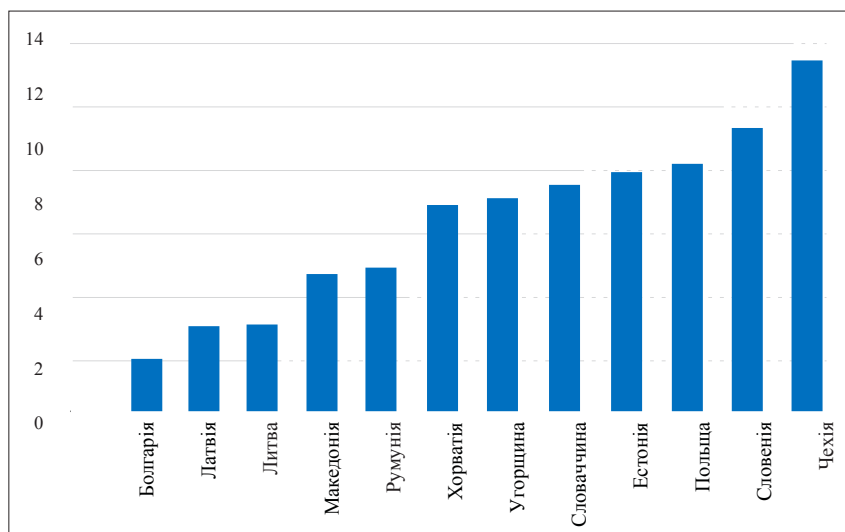

Рис. 1. Активність підприємців країн Центральної та Східної Європи, зайнятих у високотехнологічному секторі

нішній рівень економічного розвитку країн-лідерів. А для цього, у свою чергу, має істотно посилитися вплив держави, який підвищує, стимулює і підтримує створення інновацій.

Участь у євроінтеграційних процесах дозволить Україні, яка перебуває на траєкторії того, що наздоганяє, швидше адаптуватися до передових технологічних та соціально-економічних стандартів і тим самим позиціювати себе в якості суб'єкта глобальної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. 21st Century Innovation Systems for Japan and the United States: Lessons from a Decade of Change. Report of a Symposium. Washington, DC: The National Academies Press. 2009. 304 p.
2. Rozansky R. Becoming America's Seed Fund: Why NSF's SBIR Program Should Be a Model for the Rest of Government. URL: <https://itif.org/publications/2019/09/26/becoming-americas-seed-fund-why-nsfs-sbir-program-should-be-model-rest> (дата звернення: 14.11.2019).
3. Тарасенко Т.В., Архїєрієв С.І. Досвід запровадження урядових програм інноваційного розвитку. Харків : Золоті сторінки, 2007. 96 с.
4. Мазур А.А., Стогний В.С., Осадчая Н.В. Технопарки Китая. *Наука та інновації*. 2006. Т. 2. № 3. С. 127–134.
5. Gurry F. Innovative India: Making Rapid Strides on the Innovation Front. URL: <https://www.thehindubusinessline.com/opinion/innovative-india/article28627793.ece> (дата звернення: 14.11.2019).
6. Innovation 2020: Excellence Talent Impact – Ireland's Strategy for Research and Development, Science and Technology. Interdepartmental Committee on Science, Technology and Innovation. 2015. URL: <https://dbei.gov.ie/en/Publications/Publication-files/Innovation-2020.pdf> (дата звернення: 14.11.2019).
7. Innovation Investment in Central, Eastern and South-Eastern Europe: Building Future Prosperity and Setting the Ground for Sustainable Upward Convergence. EIB Economics Department. 2018. URL: https://www.eib.org/attachments/efs/innovation_investment_in_cesee_en.pdf (дата звернення: 14.11.2019).

REFERENCES:

1. The National Academies Press (2009). 21st Century Innovation Systems for Japan and the United States: Lessons from a Decade of Change. Report of a Symposium. Washington, DC: The National Academies Press.
2. Rozansky R. (2019). Becoming America's Seed Fund: Why NSF's SBIR Program Should Be a Model for the Rest of Government. Available at: <https://itif.org/publications/2019/09/26/becoming-americas-seed-fund-why-nsfs-sbir-program-should-be-model-rest> (accessed 14 November 2019).
3. Tarasenko T.V., Arkhiyeryev S.I. (2007). *Dosvid zaprovadzheniya uрядovyykh program innovatsionogo rozvytku* [Experience in implementing government innovation programs]. Kharkiv : Zoloti Storinky. [in Ukrainian]
4. Mazur A.A., Stogniy V.S., Osadchaya N.V. (2006). Tekhnoparky Kitaya [Technoparks of China]. *Nauka ta innovatsiyi*, vol. 2, no. 3, pp. 127–134. [in Russian]
5. Gurry F. (2019). Innovative India: Making Rapid Strides on the Innovation Front. Available at: <https://www.thehindubusinessline.com/opinion/innovative-india/article28627793.ece> (accessed 14 November 2019).
6. Interdepartmental Committee on Science, Technology and Innovation (2015). Innovation 2020: Excellence Talent Impact – Ireland's Strategy for Research and Development, Science and Technology. Available at: <https://dbei.gov.ie/en/Publications/Publication-files/Innovation-2020.pdf> (accessed 14 November 2019).
7. EIB Economics Department (2018). Innovation Investment in Central, Eastern and South-Eastern Europe: Building Future Prosperity and Setting the Ground for Sustainable Upward Convergence. Available at: https://www.eib.org/attachments/efs/innovation_investment_in_cesee_en.pdf (accessed 14 November 2019).

*Стаття надійшла до редакції 15.11.2019.
The article was received 15 November 2019.*